

İcmal

İngilis dilinin ikinci (xarici) dil kimi tədrisində kommunikativ metodun üstünlükləri və çatışmazlıqları

Adıgözəlova Leyla¹

¹Azərbaycan Dövlət Bədən Tərbiyəsi və İdman Akademiyası

Nəşr tarixi

Qəbul edilib 1 mart 2018

Dərc olunub: 5 iyun 2018

© 2018 ADBTİA. Bütün hüquqlar qorunur.

Açar sözlər: kommunikativ yanaşma, autentik material, informasiya-kommunikasiya texnologiyalar

Nitqin yarandığı gündən etibarən insanlar müxtəlif xarici dilləri müxtəlif məqsədlərlə öyrənməyə çalışırlar. Müəllimləri və tələbələri daim narahat edən ən vacib məsələlərdən biri “Xarici dili necə öyrətmək”, və ya “Xarici dili necə öyrənmək” olmuşdur.

XXI əsrə qədər ən geniş yayılan tədris metodu “grammar-translation approach” (qrammatika və tərcümə yanaşması) idi.

Hal-hazırda isə ən geniş yayılmış və ən uğurlu hesab edilən üsul “communicative approach” adlanan yanaşmadır (kommunikativ yanaşmadır).

Qrammatika və tərcümə metodu ilə tədris prosesi olduqca uzun bir tarixə malikdir. İllərlə ən çox istifadə olunan bu metod tələbələrə mükəmməl qrammatika biliyini və istifadəsini öyrətsə də, bu dildə ünsiyyət qurmağa çox az yer ayırırdı. Qrammatik qaydalar və şifahi nitqin arasında o qədər az əlaqə var idi ki, qrammatika ayrı, şifahi nitq isə ayrı tədris olunurdu. Demək olar ki, qrammatika canlı ünsiyyətdən çox uzaq idi və ən yüksək qrammatik qaydaları bilən insan xarici dildə öz fikrini çətinliklə ifadə edirdi [1]. Kommunikativ bacarıqlar demək olar ki, yox səviyyəsində idi.

XXI əsrdə xarici dilin tədrisində kommunikativ metoda daha çox üstünlük verilir.

Kommunikativ dil tədrisində qrammatika və tərcümə yanaşmasının müqayisəsində oxşar və fərqli cəhətlər

Əsas xüsusiyyətlər	Qrammatika və tərcümə metodu	Kommunikativ yanaşma metodu
Məzmunlu ünsiyyət	Əhəmiyyətsizdir	Səciyyəvidir
Tələffüz	Nəzərdə tutulmur	Anlaşıqlı dəqiq tələffüz- əsas məqsəddir
Tərcümədən istifadə	Əsas xüsusiyyətlər	Vacib olduqda istifadə olunur
Müəllim-tələbə münasibəti	Müəllim-yönlü	Müəllimin təşkilatçılığı ilə tələbələrin ünsiyyəti təmin edilir
Səhvlərə qarşı münasibət	Dəqiqlik ön planda olur	Səhvlər öyrənmə prosesinin bir hissəsi kimi qəbul edilir
Dil bacarıqlarının balanslaşdırılması	Yazı və oxu bacarıqları əsas götürülür	Bacarıqlar öyrənmələrin ehtiyaclarına əsasən öyrədilir

Nitqin səlisliyini qrammatik qaydalardan daha üstün hesab edən kommunikativ yanaşma metodu təcrübədə öz səmərəliliyini bir daha sübut etdi.[2].

Bu təlim metodunun üstünlüklərini yuxarıdakı cədvələ əsasən aşağıdakı kimi göstərmək olar:

- Tələbələr xarici dili ünsiyyət vasitəsilə mənimsəyirlər;
- Tələbə və müəllim arasında qarşılıqlı ünsiyyət əlaqəli, harmonik, ənənəvi usta-şagird münasibətindən fərqli şəkildə qurulur;
- Müəllim tələbələr ilə fəal şəkildə qarşılıqlı əlaqə qurmaq imkanı əldə edir və tədris-idrak, yaradıcılıq fəaliyyətinin subyektivi kimi çıxış edir;
- Tələbələrə motivasiya etmək və onların maraqlarını yüksəltmək, tələbələrə real həyati situasiyalarda iştirak etməyə ruhlandırmaq, rollu oyunlar, özünükiləşdirilmiş fəaliyyətlər əsas götürülür;
- Autentik və məqsədyönlü ünsiyyət sinif fəaliyyətinin əsas məqsədi kimi götürülür;
- Səlislik ünsiyyətin əsas meyarı kimi qəbul edilir. [3]

Bu təlim metodunun əsasında qurulan dərslərin prinsipini – “öyrənməyi öyrətmək” kimi ifadə etmək olar. Kommunikativ metod ənənəvi metodikadan fərqli olaraq əvvəl nitqi inkişaf etdirir, öncə söz və ifadələr mənimsənilir, daha sonra isə qrammatik baza ona uyğun möhkəmləndirilir.

Dərslərdə müasir innovativ texnologiyalardan istifadə edərək, onların daha canlı və maraqlı keçməsi üçün müəllim həm ünsiyyət yaradan təşkilatçı, həm nətiq, həm diskussiyalarda opponet rolunda çıxış edir. [4]

Hər bir metodikanın üstünlükləri ilə bərabər çatışmazlıqlarını da qeyd etmək zəruridir. Odur ki, kommunikativ yönümlü yanaşmanın çatışmayan cəhətlərini yuxarıdakı müqayisə cədvəlinə əsasən bu cür qruplaşdırıla bilər:

- Kommunikativ yönümlü tədrisə əsaslanan dərslərə müraciət etsək deyərək bilərəkdir ki, çox vaxt onlarda mətn verilmir, zəruri qrammatik qaydalar öyrənlərə təqdim edilmir;

- Bu metoddə səlislik dəqiqlikdən daha vacibdir. Danışığ qabiliyyətinə diqqət verərkən müəllim qrammatik səhvləri çox nadir hallarda düzəldir və ya heç düzəltmir;

- Praktikada müəllimin nəzəri biliyinin daha da mükəmməl olmasına ehtiyac duyulur;

- Bu metod aşağı səviyyəli tələbələr üçün çox çətin hesab edilir. Leksik və qrammatik biliyi olmayan, təcrübəsi “sıfır” səviyyəsində olan tələbəni bu üsulla öyrətmək çox mürəkkəb bir prosesə çevrilir;

- Bu metodun üstünlüyü hesab edilən autentik materialın istifadəsi müəllimin peşəkar və yüksək dünyagörüşünün olmasını tələb edir. Çünki uyğun olmayan autentik materialın seçilməsi həmin kursun gedişinə zərər verə bilər;

Kommunikativ yanaşma metodu çox mühüm məsələləri irəli sürür – müəllimin hazırlığı, maddi inkişaf, yoxlama, qiymətləndirmə və nəzarət.

2016-2017 tədris ilindən etibarən Akademiyamızda xarici dilin tədrisi kommunikativ yönümlü metodlarla, ən müasir İKT vasitələri, ən son nəşr olunmuş dərslər (Speakout) və elektron vəsait (Active book) vasitəsilə tədris olunur.

“Speakout” dərslərinin əsas xüsusiyyətləri və onların üstünlükləri:

- Dərslərin adı özü də bir daha göstərir ki, bu dəqiq və səlis danışığın öyrədilməsi üçün ən yaxşı kitablardan biridir;

- “Speakout” bütün tapşırıqlar vasitəsilə tələbələrin ingilis dilində ünsiyyət qurmağına kömək edən bir dərslərdir və kommunikativ yanaşma bu yolla həyata keçirilir;

- Qrammatika və söz ehtiyatı dili yeni öyrənənlərə kommunikativ mövzular vasitəsilə təqdim edilir;
  - Speakout dərslisi “BBC Worldwide və BBC English Learning “ şirkətinin dəstəyi ilə tərtib edilib;
  - Speakout 6 səviyyəli hərtərəfli - danışqda, dinləmədə, oxu və yazıda əminliyi təmin edən ingilis dili kursudur;
  - Speakout - un geniş çeşiddə əlavə dəstək materialları, BBC-nin autentik DVD materialları mövcuddur;
  - Speakout real həyatı kommunikativ çalışmaları və qarışıq öyrənmə metodları ilə sinif otağına gətirilmək üçün yaradılmış ən yaxşı seriyadır;
  - Speakout elektron proqram təklif edən ilk ingilis dili öyrətmə kursudur. Lazım olan bütün kurs kitablarını və vərəqlərini elektron formada əldə etmək mümkündür.
- “Speakout” dərslisinin çatışmazlıqları:
- Speakout fərdi öyrənmə üçün məsləhət görülmür. Kommunukativ yanaşma əsasında qurulan bir dərslük olduğu üçün ancaq müəllimin nəzarəti altında və qrupda istifadə edilməsi məsləhət görülür;
  - Bu dərslük oxuma və qrammatikani ətraflı izah etmək üçün əlavə materiallar tələb edir;
  - Dərslükdə olan bəzi video və audio materiallarını tədris edərkən auditoriyanın milli-mənəvi dəyərləri nəzərə alınmalıdır.

Bütün bu üstünlükləri və çatışmazlıqları nəzərə alaraq, ADBTIA-da xarici dilin tədrisində innovativ tədris metodlarının ənənəvi təlim metodikasına ilə qarşılıqlı şəkildə tədqiqi aktual məsələlərdən biri ola bilər.

Akademiya əvvəl tədris olunan ənənəvi tədris vasitələri bir çox peşə yönümlü (idman) terminologiyaları tətbiq edirdi. İdman sahəsində çalışan hər bir şəxs üçün bu terminologiyadan

istifadə etmək zəruridir. “Speakout” dərslüklərində bu sahədə olan boşluqları həmin ənənəvi dərslüklərdə olan idman haqqında mətnlər və terminlərdən istifadə edərək aradan qaldırmaq olar. Ənənəvi kitablarda “Speakout” dərslüklərində nəzərə alınmayan Azərbaycanın milli-mənəvi dəyərlərini əks etdirən materiallardan səmərəli istifadə oluna bilər. “Dillər proqramının əsas məqsədlərindən biri ənənəvi vəsaitləri kommunikativ yönümlü dərslüklərə çevirərək onları tədris prosesində birbaşa tətbiq etməkdir.

Ədəbiyyatlar:

1. Jerry G. Gerhard “Teaching English as a Foreign or Second Language” (a Self-development and Methodology Guide) Michigan Teacher Training, 2011 , pp 35-36
2. “International Journal of Environment and Science Education”, R.A. Valeeva , Foreign Language Professional Communicative Competence as a Component of the academic Science Teacher’s Professional Competence, 11/3 , 2016, pp.176-177
3. Jack C. Richards and Theodore S. Rodgers, “Approaches and Methods in Language Teaching” (Language Teaching Library), Cambridge university Press, 2010, pp. 64-67
4. Л. В. Лелеп, Новосибирский государственный технический университет, Россия, «Инфокоммуникационные технологии и их инструменты в обучении иностранным языкам», 2008 , стр 10-11